

بالندە كانى دەم با و دەرەتانە كانى گىرانه وەيە كى پۇست مۇدىر ئىستى

عەبدولخالق يە عقروىي
(بۇكان)

نەبىت، ئەو خۇشى نابىتتە رۇمانىكى سەر كە وتوو. ديارە زياترېن كىشەى گىرانه وەش دەگەرېتتە وە بۇ سەر ئەو جۆرە پىئوئەندىيەى كە رۇماننوس لەگەل بەرھەمە كەيدا پىئىكى دىئى. ئايا ئەو پىئوئەندىيە پىئوئەندىيە كە لە سووژەيە كى بالادەستە وە بۇ ئۆيژەيە كى ژىردەست؟ ياخود بە پىچە وانه وە لە ئۆيژەيە كى خاوەن دەسەلاتە وەيە بۇ سووژەيە كى بى دەسەلات، يان ھەر ھىچ كام لە وانه، بەلكو لە سووژەيە كى داھىتەر و خاوەن دەسەلاتىكى رىژەبى بۇ ئۆيژەيە كى خۇ بىزىوى خاوەن دەسەلاتىكى دەقىي تايەت.

ئاشكرايە جۆرى ئەم پىئوئەندىيە گەلى كار دەكاتە سەر جۆرى گىرانه وەى رۇمان. بە وتەيە كى تر جۆرى گىرانه وەى رۇمان دەگەرېتتە وە سەر زەبىنەتتى رۇماننوس لە ھەمبەر كىشەى پىئوئەندى خۇى لەگەل بەرھەمە كەى. ئايا رۇماننوس بەرھەمە كەى بە دەسكردىكى رەھى عەقلى شەخسى خۇى دەزانىت؟ ياخود پىئى واپە جگە لە و چەشنە عەقلە عەقلىكىش ھەيە بە ناوى عەلى رۇمان كە لە دەرە وەى دەسەلاتى عەقلى ئەو، دەورى خۇى دەگىرې و بەشىكى گىرنگ لە چارەنوسى رۇمان ديارى دەكات؟ ئايا رۇماننوس پاش نووسىنى رۇمان پىئى واپە رۇمان ھەرچى بىلېت ئى رۇمانەكە خۇيە تى يان ھىشتاش بەشى ئەو - واتە رۇماننوسى - بە بەرە وەيە؟ با بۇ زياتر تىشك خستتە سەر ئەم باسە لەم نمونانەى خوارە وە ورد بىنە وە:

نمونهى A "... مانگى رەزبەرە. كا لە كادېن، گەنم لە چال و سووتەمەنى لە تايە دراو، سەربان و گوئى بان سواخ كراوئە وە... قەرزى كۆن دراوئە وە، ئازووقەى زستان خراو... پايە، رەنگى زەوى بزىكاو، رۇژ كورت و فىنك، شەو سارد و درىژ... ژنان پەلەپرووزەى ئازووقە و دانە و پىلە يانە، كەشك، دۆينە، شەلم و شك كراونە وە... نۆك لە خوس كراو، و شك بووئە وە، دەستار و ھكار كە و توو..."

ھەزار ئەشكەوت، عومەر مەولودى ل ۷-۱۸۶

۱- رۇمان لە و ساتە وەختەى كە دەستى خۇيە رەكەى دەگىرېت و دەبباتە نىئو جەرگەى جىھانى بەسەرھات و روودا وە كانىيە وە دنىيەى زەين و ھەناوى كەسايە تىيە كانى بۇشى دەكاتە وە بە گشتى دەرگاي خەون و خولياكانى خۇى بۇ دەخاتە سەر گازرەى پىشت تا ئەو كاتەى رەوتى بەسەر داھاتنى روودا وە كان كۆتايىان پىئىدېت و كەسايە تىيە كان دەورى سەرەكى و لاوەكى خۇيان دەگىرېن و بە وتەيە ك رۇمان دوایی پىئىدېت و خۇيەنەر دەستى لە دەستى رۇمانەكە دەبىتە وە، خەرىكى گىرانه وەيە، گىرانه وەى ئەو بابەتانەى دەشىت بگىرردېنە وە ياخود بىن بە گىرانه وە. كە واپە بەردى بناغەى پىكھاتەى رۇمان گىرانه وەيە بۇيە ئەگەر رۇمانىك خودان گىرانه وەيە كى داستانى سەر كە وتوو

سهرهه لدان و کامل بوونی رووداوه کان دامه زراوه. به وتهیه کی تر، لهم نمونه یه دا، رووداوه ئه و شته نییه سهرده مانیک روویدا بیتت و ئیستا ته نیا وهک بینهریک لپی پروانین، به لکو شتی که له ساته وهختی ئیستای دهقه که دا خهریکه روو ده دات. که وایه لهم نمونه یه دا گپرانه وه سیستمیکی نمایشی و خویا کردنی کۆمه لیک دیمه ن نییه، به لکو هه ولتیکه بو وینا کرانی ئه و ژیا نه ی که ده شیت له ساته وهختی هه نووکه ی دهقه که دا بیتت ئاراوه. گولشیری بو ئه وه ی گپرانه وه ی "شازاده ئیحتیجاب" له گپرانه وه یه کی گشتی بینی نارمانخو ازانه دوور بخاته وه، ههر لهم پاژده دا بو نمونه، کۆمه لیک ته کنیکی به کاره ی ناوه که هیچ کامیان له و شیوه گپرانه وه هه مه کی بین و ئینتیزاعیه ی نمونه ی A دا نابیندری، بو وینه به گومانه وه پرسیار له وه ده کات تو بلتی گولدانیک له کنار "خانم جان" بوو بیتت، یان سهره تا ده لیت "خانم جان، حتما، دوو دستش را باز می کرده...". که چی دوا جار لهم "حتما" ه پاشگه ز ده بیتت وه و ده لیت: "همین جورها بوده، شاید..". جگه له مه، ئه گهر له نمونه ی A وردبینه وه ده بینین زه مان لهم پاژده ی رۆماندا مردووه، واته زه مان له ساته وهختیکی دلخو ازی رۆماننوس راگیراوه بو ئه وه ی رۆماننوس وه سفی ئه و دیمه نانه بکات که پتیبسته بیتت سهر شاشه ی گپرانه وه، ههر بو یه من به ئه نقه ست چهند دتیریکم له نیوان ئه م پاژده ی رۆماندا قرتاندووه، که چی خویندنه وه ی رۆمان هیچ که ندو کۆسپیکی مانایی یا خود چه مکی یان ته نانه ت زمانی نایه ته سهر ری، که چی ئه گهر ئه م کاره م بو نمونه ی B کردبا، بیگومان دهقه که ئه رکی جوانیناسانه ی خوی ده و دراند، چونکی لی رده ا زه مان له گه ردا یه و که سایه تیه کان جووله یان هه یه، به وتهیه کی تر ژیا ن له نارادایه، بو یه ئه گهر دتیریک لهم پاژه بقرتینین له حوکمی ئه وه دایه زه مانمان لهم ژیا نه ئه ستاندو ته وه، که ئه وهش بیتشک ده بیتت هوی مه رگی که سایه تیه کان.

۲- "بالنده کانی دهم با" دووه هه م به ره مه می عه تا نه هایه له بواری نووسینه ی رۆماندا، بیگومان هه ولی داوه بیتت دهنگیکی جیاواز له نیو پانتایی نووسینه ی رۆمانی کوردیدا. نووسه ر له دوو توپی ئه م رۆمانه دا، له سه ر بناغه ی گپرانه وه یه ک که خوی له قه ره ی پیوه ره کانی گپرانه وه یه کی پۆست مۆدیر نیستی ده دات، جیهانی مرۆفی قو ناغیک له قو ناغه کانی میژووی هاوچه رخان پی ده ناسینی. هه لبه ت ده شیت بلیم لهم رۆمانه دا سه ره باری ئه وه ی هه ولتیکه چروپه بو

نمونه ی B- ... ظهر یا عصر که فخر النساء از مدرسه بر می گشته.. فخر النساء ارمک می پوشیده کیف به دست، در را باز می کرده، خانم جان را می دیده، که روی پله ها نشسته، پشت فواره، گلدان کنارش بوده؟ می دویده، تمام طول خیابان را می دویده. باد می افتاد توی موها و توی دامن لباس ارمکش. کیفش را تکان می داده. خانم جان، حتما، دستش را باز می کرده و نواش را می دیده که چطور با آن پاهای کوچکش دارد می دود. موهایش را می دیده که باد.. بعد بغلش می کرده، روی خالش را می بوسیده و با انگشت پیر و لرزش چند طره مورا که روی پیشانی نواش بوده، عقب می زده، همین جورها بوده، شاید..."

شازاده احتجاب، هوشنگ گلشیری ص ۹۱

نمونه ی A شیوه یه که له و جو ره گپرانه وه یه کی که له سه ر هیلتیکه ئینتیزاعی و نارامانیدا ده چیتت پیتش، شیوه گپرانه وه یه ک که هه ول ده دات ئه و کۆمه له رووداوه کی که پتی وایه له زه مانیکه رابردوودا روویانداوه و کۆتاییان پتهاتووه وه سف بکات و سه ره له نو ی بیانخولقی نیسته وه، بگپره وه له گو شه نیگای سوژه یه کی بالا ده سته وه ده روانیتت ئه و بابه تانه ی که ده شیت بیانگپرتته وه، بی ئه وه ی چکۆله ترین گومان له و بالا ده سته یه ی خوی بکات. به لام نمونه ی B گپرانه وه یه که له سه ر بنه مای دۆخی

بگات، به و مانایه‌ی که خۆی به ناو رهه‌نده‌کانی جیهانی ئەو جۆره رۆمانه‌دا بکات و له ناو چه‌می به‌خوڕ و کهف چرپینی مانا‌کانیدا مه‌له بکات، ئەوه ناچاره له ته‌کنیک و فرتوفیله‌کانی گێرانه‌وه‌ی رۆمانه‌که ورد بێته‌وه و شیبان بکاته‌وه، به گشتی شتوازی خویندنه‌وه‌ی پۆست مۆدێرنیستی بگرتنه‌به‌ر. بۆ نمونه له خویندنه‌وه‌ی رۆمانیکی پۆست مۆدێرندا خویننه‌ر ناشیت چاوه‌روانی ئەوه بیتت رووداو‌ه‌کان به شتیه‌یه‌کی هیتلی و بئێچ و په‌نا بگێردێته‌وه، ناشیت وا بزانیته‌وه دوا‌جار مه‌ته‌له‌کان هه‌موو هه‌ل‌دێن و چاره‌نووسه‌کان سه‌ره‌له‌به‌ر دیاری ده‌کرتن و ئاکامه‌کان بئێ سێ و دوو ده‌خه‌رتنه‌پوو. ریتسای رۆمانی پۆست مۆدێرن بئێ ریتساییه‌ بۆ ته‌واوی ئەو شتانه‌ی تا ئێستا پیموانبوو خاوه‌ن ریتسایه‌کی نه‌گۆرن. دژوازی و نه‌بوونی ته‌کووزی و ریکوپیته‌کیه‌کی ئەوتۆ له نیتوان پاژه جۆراوجۆره‌کانی و نه‌بوونی ریتسا (فقدان قاعده) و ئاماده‌بوونی داستانی کراوی نووسه‌ر له نیتو ده‌قدا و ته‌نز و ته‌مومژ (ابهام) و روانینی رێژه‌یی له دیارده‌کان و گرنگترین و دیارترین تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی رۆمانیکی پۆست مۆدێرن.

٤- "بائنده‌کانی ده‌م با" ی عه‌تا نه‌هایه‌ی تا چه‌نده توانیوتی له ده‌ره‌تانه‌کانی گێرانه‌وه‌ بۆ به پۆست مۆدێرن کردنی رۆمانه‌که‌ی یارمه‌تی بخوازیت؟ به وته‌یه‌کی دیکه رۆماننوس چی کردوه بۆ ئەوه‌ی گێرانه‌وه‌ی رۆمانه‌که‌ له گێرانه‌وه‌یه‌کی سوننه‌تی بپارێزیت و سیمای گێرانه‌وه‌یه‌کی پۆست مۆدێرنی پێدات؟ لێره‌وه پێویسته ناماژه به تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی گێرانه‌وه‌ی "بائنده‌کانی ده‌م با" بکه‌م و له‌م ریتسایه‌وه رێژه‌ی توانستی به‌کارهێنای ده‌ره‌تانه‌کانی ئەم په‌گه‌زه سه‌ره‌کییه‌ی رۆمان - واته گێرانه‌وه‌- له پیناوی به پۆست مۆدێرن کردنی ئەم ده‌قه، بۆ خویننه‌ر روون بکه‌مه‌وه:

٤-١ - گێرانه‌وه‌ی تیکه‌ل به گومان: وه‌ک ده‌زانین بگێرێه‌وه‌ی هه‌موو شت زان (راوی دانای کل) له ئەده‌بی داستانی کلاسیکدا له حوکمی بگێرێه‌وه‌یه‌کی بالا‌ده‌ستدایه‌ که بۆی هه‌یه به هه‌موو راز و په‌مزه‌کانی ده‌روون و ده‌ره‌وه‌ی که‌سایه‌تییه‌کانی بزانیته‌وه و بئێ ئەوه‌ی له ده‌سه‌لاتی خۆی و له په‌ها‌بوون و توانایی بئێ سنووری گێرانه‌وه‌ی خۆیدا شک بکات رووداو‌ه‌کان بگێرێته‌وه، که‌چی له "بائنده‌کانی ده‌م با" دا ته‌نانه‌ت بگێرێه‌وه‌ی هه‌موو شت زان له زۆر جێدا گومان له قه‌تعیه‌تی قسه‌کانی خۆی ده‌کات و به‌رده‌وام نیشانه‌ی پارایی و درۆنگ بوون ده‌خاته به‌رده‌م ئەو شتانه‌ی ده‌گێردێته‌وه

ده‌سته‌به‌رکردن و به‌ده‌سته‌وه‌دان‌ی گێرانه‌وه‌یه‌کی پۆست مۆدێرنیستی ده‌ببێرنی، به‌لام به هه‌یچ شتیه‌یه‌ک غیایه‌ی مانا، ئەو شته‌ی وه‌ک تاوانیکی نه‌کراو ده‌خه‌رتنه‌ پال به‌ره‌می پۆست مۆدێرنیستی، له ئارا‌دا نییه، چونکی له هه‌ر به‌ره‌تدا ئەوه‌ی له رۆمانی پۆست مۆدێرندا بوونی نییه و هه‌ل‌گری چه‌مکی غیابه‌ مانای ده‌سته‌به‌رکراوی چوارچێوه‌داری په‌ها و شک هه‌ل‌نه‌گره، نه‌ک مانا به واتای نا‌په‌ها و رێژه‌یی خۆی. ئەو مانایه‌ی له پانتایی ده‌قی پۆست مۆدێرندا به ده‌سته‌وه ده‌دریت مانایه‌که مه‌رجدار و په‌خه‌گرانه و جیگای گومان. ئەمه‌یه‌کیک له و تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی رۆمانی پۆست مۆدێرنه‌ که ئەم چه‌شنه رۆمانه ده‌خاته خا‌نه‌ی رۆمانیکی دا‌هیننه‌رانه‌وه، هه‌رچه‌ند به قه‌ولی ده‌یفید لاج "کاره‌گه‌ریتی نووسراوه‌یه‌کی پۆست مۆدێرنیستی له سه‌رخویننه‌ر، گه‌لێ جار هه‌ر ئەوه‌نده سه‌ره‌که‌وتوه که له‌وانه‌یه ناسه‌ره‌که‌وتوبیت (١)". به‌لام به‌گشتی "رۆمانیکی دا‌هیننه‌رانه هه‌ول نا‌دات بۆ ئەوه‌ی وا بنوینێ هه‌قیقه‌تی ئینسانی بۆ هه‌تا هه‌تایه خاوه‌ن به‌هایه و جیتی باوه‌ره، رۆمانی دا‌هیننه‌رانه به‌وه‌نده رازی ده‌بیت کۆمه‌لگا له قۆناغیکی تایبه‌تی گۆرانکاری خۆیدا لیک‌داته‌وه، که‌سایه‌تییه‌کانیش تا ئەو جێیه راسته‌قینه‌ن که نویننه‌ری ئەو کۆمه‌لگا تایبه‌ته بن. ئەمجۆره رۆمانه هه‌موو شتیکی له گۆشه‌نیگایه‌کی تایبه‌ت و رێژه‌یی و میترووییه‌وه چاو لێده‌کات. به‌چاویکی گه‌شبین و جیهانگیر که‌بابه‌تیک به‌سه‌ر هه‌موو بابه‌ته‌کانی جیهاندا ساغ ده‌کاته‌وه له ژبان ناروانیت، به‌لکو به‌چاویکی وردبێن ته‌ماشای ده‌کات و به‌عه‌ق‌لیکی تیوری دارپژ لیک‌ی ده‌داته‌وه... (٢)

٣- باشه به‌راستی تۆ بلیتی خویندنه‌وه‌ی رۆمانیک که خۆی له هه‌مبه‌ر په‌چا‌و‌کردنی مه‌رجه‌کانی رۆمانی پۆست مۆدێرنیستی ده‌روه‌ست ده‌ببێنێ چ که‌ل‌کیکی بۆ خویننه‌ری کورد هه‌بیت؟ ته‌نیا وه‌لامیکی راسته‌وخۆ و بئێ په‌راویز که ده‌توانم و ده‌کرت بلیتم ئەمه‌یه که خویننه‌ری کورد رۆمانیکی پۆست مۆدێرنیستی ده‌خوینێته‌وه. ئەوه‌ی راستی بیت نه‌ک هه‌ر بۆ خویننه‌ری کورد، به‌لکو بۆ هه‌موو خویننه‌ریک به‌گشتی، گرفتی سه‌ره‌کی، ته‌مومژی ده‌قیکی پۆست مۆدێرن نییه، چونکی به قه‌ولی ده‌یفید لاج ته‌مومژ شتیکه ده‌کرت دوا‌جار به‌ویننه‌وه، گرفتی هه‌ره‌ گرنگ نا‌قه‌تی و نا‌حه‌قی بوونیکه که سه‌ره‌له‌به‌ری تانویۆی ده‌ق ده‌گرتنه‌وه و زیاترین رێژه‌ی ئەو نا‌قه‌تی و نا‌حه‌قی بوونه‌ش له رووبه‌ری گێرانه‌وه‌دا خۆیا ده‌بیت (٣) که‌وا‌یه ئەگه‌ر خویننه‌ر ده‌یه‌وی له رۆمانیکی پۆست مۆدێرنیستی

راستیانه نین که له زیندا بووه.

۳- زۆرجار زمان حهقیقه تهکانی زهین به لاییدا دهبات، یان بهراوه ژوو یان ده نوینی، یان کویریان ده کاتهوه.

۴- ئەم شێوه گێرانهوهیه رێگایه که بۆ په بێردن به مملاتی و کیشمه کیشی نیوان زهین و زمانی که سایه تی.

۵- دواجار ئەم پرسیاره شمان لا جێده هیلتی: ئایا ئەو شتهی که که سایه تی (له نمونهی e دا بارام) نه یگوت (واته توژی زهین) چاوهروانی بگێر هوه بوو وه دی نه هات، یان ئی که سایه تی بهرامبهری (واته میهره بان، چیرۆکنوس نیو دهقی رۆمانه که) یان ئی خودی خۆی (واته بارام) یان پهنگهش ههرسیکیان؟!

۴- ۳- گێرانهوهی فره کاربردی: له دهقیکی پۆست

مۆدێرندا ههندی جار وشه و ته نانهت رستهش پێویست ناکات حهقهمن و ته نیا بۆ تاقه یه ک ژێدهر بگه رینهوه و یان هه ده لالهت به یه ک شت بکهن. پیکه هاتهی گێرانهوهی "بالندهکانی ده م با" له ههندی شوین، به هه ندهسه یه کی وه ها دارێژراوه که خۆتیه ر بۆی هه یه په ی به زیاتر له یه ک کاربردی ده لالیه تهی رسته کان ببات.

دیاره ئەم تاییه تمه ندییه جگه له پرسى فره مانایی و فره روانین که رۆمانی پێ ده وه له مه ند ده کات لایه نیکی دیکه شی لێ به ره م دیت که هه مان "نه بوونی قه تعییهت" بیت له په گه زی مانا و چه مکی رۆماندا. ئاشکرایه خه سلته تی "نه بوونی قه تعییهت" یش له رۆماندا ئەو کاته ده سته به ر ده بیته ده قی رۆمانه که له پشت به ستن به تاقه یه ک سه رچاوهی مه عریفی و مانایی خۆ پیا رێژیت، یان لانیکه م له رێگای کۆمه لیک ته مه ییدی گێرانهوه ییه وه رێگا بۆ ئەم خۆپاراستنه خۆش بکات، کارێک که له م نمونانهی "بالندهکانی ده م با" دا ده بیئری:

g- «... چهند مانگ بوو بیری له نووسینی چیرۆکیکی تازه ده کردهوه. ته نانهت به رله وه بگه رپه ته وه، به ر له وهش له بییری نووسینی چیرۆکیکی تر دا بوو. چیرۆکی فره هاد؟ هیشتا دلنیا نه بوو، نه له من، نه له فره هاد، نه له که سانی تری چیرۆکه که ی (به شی ۱) نووسینی چیرۆکی ئەو که سانه که له ناویاندا و له ناویاندا ده ئی کارێکی دژوا ره. هه میشه دو ژار بووه، به تاییهت ئەو که سانه که ده ترسن و له ترسا له ماله وه، له ژوو ره که یان ده خزی ن و ده رکه له که س ناکه نه وه.. (به شی ۲).

له به شی ۱ رستهی "هیشتا دلنیا نه بوو" دوو کاربردی ده بیته: ۱- هیشتا دلنیا نه بوو ئایا به رله وه بییری له

نووسینی چیرۆکی فره هاد کردوه یان که سیکی تر؟ ۲- هیشتا دلنیا و نه رخیان نه بوو نه له من و نه له فره هاد و نه له که سانی تری چیرۆکه که. به شی ۲ نمونهی g دیسان هه لگه ری دوو کار بووه: ۱- نووسینی چیرۆکی ئەو که سانه که ده ترسن و... ده رکه له که س ناکه نه وه هه میشه دژوا ر بووه. ۲- نووسینی چیرۆکی ئەو که سانه ی که له ناویاندا.. هه میشه دژوا ر بووه. به تاییهت بۆ ئەو که سانه ی که ده ترسن و... ده رکه له که س ناکه نه وه.

ئەم کاربردهی دووهه م به تاییهت ئەو کاته ی رپیی تێده چێ راست بی که پاشماوه ی رسته کان سهره وه بخۆینینه وه:

"من گوتبووم،" ته نانهت له خۆشیان.. که ی ئەوه م گوتبوو که ئەو تووره ببوو. هه لچوو بوو؟ گوتبووی "به لێ منیش ده ترسم منیش ترسنۆکم. هه موومان ترسنۆکین.. " ئەو سا من پیکه نیبووم؟.. "

دیاره لێره دا "ئەو" واته چیرۆکنوسی نیو ده قی رۆمانه که - باسی ترسی خۆی ده کات، ئەو که سه ی ده یه وی چیرۆکی فره هاد بنووسیت.

h- "گوتبووی: « ئەگه ر بزمانیا یه فره هاد وه ها پیاویکه هه رگیز بریاری نووسینی چیرۆکه که یم نه ده دا. " به رق و تووره ییه وه گوتبووی. گوتبووی: «تۆ ده بوو به منت بگوتایه ئەو بیره وه ریه په پچر پچر و پارچه پارچانه که له زهینی مندا که له که بوون، به شیک له رابوردوی پیاویکن که خۆی فره امۆش کردوه. ده بوو له یه که م رۆژ به منت بگوتایه.. "

رۆماننوس رستهی "به رق و تووره ییه وه گوتبووی" وه ها گێرا وه ته وه که خۆتیه ر ناتوانی لێره دا به شێوه یه کی قه تعی بریاری ئەوه بدات که ئایا قورساییی رق و تووره یی ئەو ده گه رپه ته وه سه ر بریاری نووسینی چیرۆکی فره هاد یان بۆ سه ر ئەو راستییه ی که هه قیقه تی رابردوی فره هاد یان بۆ روون نه کردۆته وه، یان بۆ سه ر هه رته ک با به ته که، کاربردی سن لایه نه ی ئەم رسته یه رێگا بۆ سن جوړ خۆتیندنه وه ی ئەم پاژه له رۆمانه که خۆش ده کات.

۴- ۴- گێرانهوهی هه له هه لگه ر: گێرانهوهی سوننه تی ئەوه نده ی گێرانه وه یه که له سه ر هیلکی راسته وخۆی بی پیچ و په نا، ئەوه ندهش گێرانه وه یه که له سه ر هه قیقه تیکی حاشاهه لگه ری بی هه له و په له، له گێرانه وه ی سوننه تیدا نه هه له یه کی گێرانه وه یی ده بیئریته نه گێرانه وه یه کی به هه له ساغ ده کریته وه، که چی گێرانه وه ی پۆست مۆدێرنیستی گێرانه وه یه کی هه له هه لگه ره، به و مانایه هه م

با "دا دهسه لاتی بگێره وهی سه ره کی - واته یه کهم که سی تاک- به سه ره دوو جوړ ورده گێرانه وه دا دابه ش کراوه تا خوینهر بو ی هه بیته گوتی له دوو دهنگی رۆمانه که بیته:

گێرانه وهی یه کهم — بگێره وه "من" — پالنه وان "میهره بان" — جوړی گێرانه وه: گوتاری

گێرانه وهی دووهم — بگێره وه "میهره بان" — پالنه وان "فه ره اد" — جوړی گێرانه وه: نفیساری

خالئی سه ره نجر اکیش له م شیوه دابه ش کردنه دا له وه دایه که رۆماننوس له رینگای ته مه هیدی داستانی گێرانه وه له نیو گێرانه وه دا کارێکی کردووه ئەم دوو شیوه گێرانه وه یه نه چنه خانهی دوانه لیکدژی که له گێرانه وه / ورده گێرانه وه دا و خوینهر رووبه رووی جوړه خویندنه وه یه کی به هاداران به کهن. بۆ نمونه "میهره بان" به شیک له زانیاری به کانی ژبانی فه ره اد له زمان بگێره وهی سه ره کی واته "من" و هه رده گریته و وانیه بلین وهک بگێره وه یه کی هه موو شت زان چیرۆکی فه ره اد ده گێرته وه:

J- "... گوتی "تابلۆکه چی به سه ره ات؟ ئەو کاته من له سه ره یه کی که له مۆبله کان دانیشته بووم. گوتم: "هه رگیز پیتی ته واو نه کرا. تا نیسه که هۆشیک مابوو سه ره ئیشه و سه ره گێزه نه یانه ئیشه ..."

له هه مان کاتدا "من" یه هه چ کات وهک بگێره وه یه کی هه موو شت زانی ره ها چیرۆکی "میهره بان" ناگێرته وه و زۆر جار رینگای ئەوهی پێده دا سه ره خۆیی که سایه تی خۆی بپارێزیت:

k- "... من پیم نه ده کرا ئەو بۆ هه ر کوو ده چوو شوینی کهوم، به پێویسته ئیشم نه ده زانی. ئەویش پیتی خۆش نه بوو. که سی هه چ چیرۆکی پیتی خۆش نییه، بۆ هه ر کوو ده چۆ، نووسه ره که ی شوینی که وێ. ته نانه ت

ره نگه فه ره ادیش که که سی چیرۆکه که ی ئەو بوو. به لام ئەو هه ئشته فه ره ادی نه دیوو. من هه ئشته فه ره اد یه نه ناساندبوو. " له رۆمانی پۆست مۆدێرنیسته دا گێرانه وه که ره سه یه ک نییه بۆ زال کردنی دهنگی بگێره وه به سه ره

دهنگه کانی ده ره وهی خۆیدا، گێرانه وه پیرۆزی و سه ره وهی نادات به تاقه دهنگیک و تاقه بیره که یه ک. له رۆمانی پۆست مۆدێرندا گێرانه وه ش ته نانه ت له پێناوی تیکشکاندن دهسه لاتی باوه، دهسه لاتی تاک دهنگی

بگێره وهی هه موو شت زان. له "بالنده کانی ده م با" دا وهک چۆن خوینهر ناتوانیت به سانایی دوا بریاری ئەوه بدات که ئایا "من" و "میهره بان" و "فه ره اد" سێ که سی جیاوازن یان سێ رووبه ری که سایه تی تاقه یه ک که سن، ناشتوانی به دلنیا یه وه بلتیت دهنگی کام بگێره وه

هه ندی جار هه لگری هه له یه، هه مبه ش ئەهه ره هه له یه ک رووبدایت ئەوه هه ول ده درت هه له که هه لگریته و ساغ بگریته وه. ئەهه ره دهقی پۆست مۆدێرن باوه ری به سه قیقه تی تاک ره هه ندی و تاک ره هه ندی بوونی سه قیقه ت نییه، که وایه ناشتوانیت باوه ری به ئەهه ری هه له هه لگریته گێرانه وه نه بیته، وهک چۆن له جیهانی زانست و فه لسه فه دا سه ره ده می که له تیوری به سه ره چوو، له جیهانی رۆمانیشتا چیره که له گێرانه وه و گێرانه وه ی بێ هه له باوی نه ماوه. له رۆمانی پۆست مۆدێرنیسته دا ته نانه ت بگێره وهی هه موو شت زانیش بو ی نییه له گۆشه نیگای خویه کی بالا ده سه ته وه قسان بکات.

گه وه ترین گه مه یه ک که دهقی پۆست مۆدێرن به ده سه لاتی ده کات ئەوه یه که ده سه لات له مانا و چه مکی پیرۆزی خۆی به تال ده کاته وه، له وه گه هه ره به ناو پیرۆز و پاکه ی داده مالتیت که پێشتر وهک دارده ستیک بۆ داسه پاندنی دهنگی خۆی و ته نیا دهنگی خۆی به کاری دینا، گێرانه وهی "بالنده کانی ده م با" گێرانه وه یه که دان به هه له ی که سایه تی به کاندایه نه ئی و ته نانه ت حاشا له هه له کانی خۆشی ناکات و له هه مان کاتیشدا هه ول ده دات به هه له کانییدا بچیتته وه و ساغیان کاته وه. له "بالنده کانی ده م با" دا گێرانه وه ناتوانیت و پێویست ناکات دروست و کامل بیته، ته نانه ت له سۆنگه ی ئەوه دهقیکی پۆست مۆدێرنیستی له م چه شنه پیتی وانیه دیاره ی دروست و کامل به مانای ره ها و موته قی خۆی بوونی هه بیته، که وایه ورده گێرانه وه کانی ئەم رۆمانه زۆر ئاسایی هه له ده کهن، و راستیشی ده که نه وه، هه ره چه نه دیسان راست بوونی ئەم راست کردنه وه یه ش خۆی ده سه به ر ناکریت.

i- «گوتبووی: "پیموابی تۆ نه رۆشته بووی که دیوه خانه که مان تیکدا، و هۆل و ناشپه زخانه و هه مامان لێ ساز کرد. بارام به هه له چوو بوو، دوا رۆشته تی ئەو دیوه خانه که یان تیکدا بوو تیکیان نه دا بوو، لایه کیان بۆ ناشپه زخانه و هه مام لێ بردا بوو. ..."

له نمونه ی i دا دوو جوړ هه له ی گێرانه وه یی ده بیتریت، هه له ی که سایه تی، واته بارام که بگێره وه به شیک بۆ راست ده کاته وه و له به شیکیش دا خودی بگێره وه ش تووشی هه له ده بیته که هه م دیسان هه ر خۆی ئەم هه له یه ش ساغ ده کاته وه. گێرانه وهی هه له هه لگر دیسان به شپه یه ک له شیوه کان ئەسلی نه بوونی قه تعیه تی سه قیقه تی گێرانه وه کان ده سه لیتنی.

۴-۵ گێرانه وه له نیو گێرانه وه دا: له "بالنده کانی ده م

دهنگی زاله له نيو دهقی تانویۆی ئەم کۆمهله گێرانهوه له نيو گێرانهوه يه دا:

L- "به رله وهش له بیری نووسینی چیرۆکی تری بوو، چیرۆکی فههاد؟ هیتشتا دلنیا نه بوو، نه له من و، نه له فههاد و نه له كهسه كانی تری چیرۆكه كه ی...".
باشه ئایا به شاهیدی نمونه L بۆمان نییه بلتین "من" بۆخۆشی یه کیک له كهسه كانی چیرۆكه كه ی "مهیره بان" ه؟! به وته یه کی دیکه له م رۆژانه دا هیچ كه سیک هه تا سه ر پاله وانی تاقه بگێره وه یه ک نییه، هیچ بگێره وه یه کیش هه تا سه ر ژبانی تاقه پاله وانیکی دهستنیشانکرا ناگێرته وه:

m- "فههاد دهسته باریک و ئیسکنه كانی له دهوری ئەژنۆی ئالاند و سه ری به ملیه وه بۆ سه ر شانی شوپر بووه وه... ده تگوت ته رمی مۆمیایی پیاویکه دوا هه زار سال له ژیر خاك ده رها تیبی و له به ر رۆشنا یی كزی په نجه ره یه کی بچوو كدا...".

n- "ئه وسا سه رم به رز كرده وه، ئه و له ژووره كه دا نه ما بوو. من ته نیا بووم ته نیا له به ر رۆشنا یی كزی په نجه ره كه دانیشتی بووم و دهسته باریک و ئیسکنه كانم له دهوری ئەژنۆم ئالاندیوو...".

ئایا، به پیتی نمونه ی m و n فههاد كه كه سی چیرۆکی "مهیره بان" ه دوا جار هه مان "من" نییه كه خۆی بگێره وه ی چیرۆکی "مهیره بان" ه؟! له بالنده كانی دم با" دا ته مهیدی گێرانه وه له نيو گێرانه وه دا ته نیا بۆ ئه وه به كار نه ها توه كه به شیوه یه کی كلیشه یی یه كیک له مه رجه كانی رۆمانی پۆست مۆدێرنیستی ره چاو بكریت، به لكو له و سۆنگه یه وه له نيو تانویۆی رۆمانه كه دا تواد ته وه كه سه روه تتی كه ساییه تی و فه زا و گرتی چنی رۆمانه كه ئەم ته مهیده ده خوازیت. لیره دایه كه ده كرتیت بلتین رۆمان ئه وه نده ی كه بۆی نییه به بی كه ساییه تی بیسته رۆمان، ئه وه نده ش به بی ته مهید و ته كنیکی داستانی ناشیت بیت به رۆمان.

سه رچاوه و په راویزه كان:

- ۱- نظریه ی رمان. رمان پست مدرنیستی، دیوید لاج ترجمه ی حسین پاینده، نشر نظر، ۱۳۷۴ ص ۲۰۰.
- ۲- نقل قول از رامون فرناندز، مجموعه مقالات "پیامها" از کتاب: ساخت رمان، ادوین میور، ترجمه ی فریدون بدره ای، انتشارات علمی و فرهنگی ۱۳۷۳ ص ۸-۸۷.
- ۳- سه رچاوه ی یه كه م، ص ۱۵۴.